

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-36>

УДК 336.1:352

АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF BUDGET INVESTMENT RESOURCES OF UKRAINE

Касич Алла Олександрівнадоктор економічних наук, професор,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7019-1541>**Глухова Валентина Іванівна**кандидат економічних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3120-9651>**Кравченко Христина Володимирівна**студентка,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1287-9249>**Kasych Alla**

Kyiv National University of Technologies and Design

Glukhova Valentina, Kravchenko Kristina

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Одним із найважливіших факторів стрімкого економічного розвитку в ринкових умовах є інвестиції. В умовах трансформаційного періоду, нестабільності економічних процесів особливо гостро стає питання формування та ефективного використання інвестиційних ресурсів, оскільки від ефективного державного бюджетного інвестування залежить рівень економічного розвитку регіонів та країни в цілому. Інформаційною базою дослідження стали фахова література, офіційні статистичні дані, дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених. У статті розглянуто сутність поняття «бюджетні інвестиції», а також сформовано власне визначення цього терміну. Проаналізовано динаміку частки капітальних бюджетних інвестицій у ВВП в Україні, проведено аналіз обсягів капітальних інвестицій в Україні та їх структури за джерелами фінансування. За результатами дослідження визначено ключові проблеми. Сформульовано пропозиції, що сприятимуть активізації інноваційної та інвестиційної діяльності в країні.

Ключові слова: бюджетні інвестиції, місцеві бюджети, капітальні інвестиції, джерела фінансування, інвестиційна діяльність.

Одним из важнейших факторов стремительного экономического развития в рыночных условиях есть инвестиции. В условиях трансформационного периода нестабильности экономических процессов особенно остро становится вопрос формирования и эффективного использования инвестиционных ресурсов, поскольку от эффективного государственного бюджетного инвестирования зависит уровень экономического развития регионов и страны в целом. Информационной базой исследования стали профессиональная литература, официальные статистические данные, исследования отечественных и зарубежных ученых. В статье рассмотрена сущность понятия «бюджетные инвестиции», а также сформировано собственное определение этого термина. Проанализирована динамика доли капитальных бюджетных инвестиций в ВВП в Украине, проведен анализ объемов капитальных инвестиций в Украине и их структуры по источникам финансирования. По результатам исследования определены ключевые проблемы. Сформулированы предложения и даны практические рекомендации, способствующие активизации инновационной и инвестиционной деятельности в стране.

Ключевые слова: бюджетные инвестиции, местные бюджеты, капитальные инвестиции, источники финансирования, инвестиционная деятельность.

Today, the issue of preserving economic stability, competitiveness, and stimulating the socio-economic development of Ukraine is acute. One of the most important factors of rapid economic development in market conditions is investment. In the conditions of the transformation period, the instability of economic processes, the issue of formation and efficient use of investment resources becomes especially acute, as the level of economic development of regions and the country as a whole depends on effective state budget investment. The following research methods were used in the work: systemic, complex – in the study of the essence of the term "budget investment"; statistical, tabular-graphical – to visualize the dynamics of individual indicators; a method of generalization – in identifying problems and finding solutions. The aim of the work is to analyze and evaluate budget investment resources in Ukraine, as well as to make proposals that will promote the intensification of innovation and investment activities in the country. The information base of the study was professional literature, official statistics, studies of domestic and foreign scientists. The article considers the essence of the concept of "budget investment", as well as formed its own definition of this term. The dynamics of the share of capital budget investments in GDP in Ukraine is analyzed; the analysis of capital investments in Ukraine and their structure by sources of financing is carried out. The study identified key issues. Proposals and practical recommendations have been formulated to promote innovation and investment activities in the country, namely: identification of components, assessment of sources of budget investment, mechanism of financing expenditures should be carried out in accordance with the strategy and tactics of budget policy, had economic and social efficiency, and contributed to the development of local communities. The implementation of these proposals will lead to positive changes in budget investment in our country. Purposeful and reasonable use of budgetary sources of investment resources will promote the intensification of innovative activities, which should ensure the competitiveness of products, economic entities, and administrative-territorial units.

Keywords: budget investments, local budgets, capital investments, sources of financing, investment activity.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день гостро постає питання збереження економічної стабільності, конкурентоспроможності, стимулювання соціально-економічного розвитку України. Основним важелем економічного регулювання з метою досягнення поставлених цілей виступають державні інвестиції. Тому необхідність забезпечення збалансованого розвитку економіки країни в умовах кризи, дефіцитності фінансових ресурсів вимагає особливої уваги до формування інвестиційних коштів, а саме до бюджетних інвестицій.

Актуальність теми також полягає у необхідності проведення дослідження проблем бюджетних інвестицій, що є важливим фінансовим інститутом, спрямованим на вирішення насамперед соціально-економічних завдань та проблем, що стоять перед державою. Інтерес до дослідження реалізації бюджетних інвестицій пояснюється високим ступенем впливу бюджетного фінансування інвестицій на економічне зростання та розвиток країни загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні й практичні аспекти інвестицій сформовано у працях таких науковців, як: Бліхар М., Затонацька Т. Г., Касич А. О., Кириленко О. П., Лісничук О. А., Попель Л. А. та ін. [1–9]. Вченими зроблено вагомий внесок у дослідження різних питань інвестування, однак участь держави в інвестиційних процесах є головним важелем для соціально-економічного розвитку на загальнодержавному та регіональному рівнях, тому доцільним є більш детальний аналіз та вивчення фінан-

сових аспектів державної інвестиційної діяльності, велика роль у чому належать бюджетним інвестиціям.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є аналіз і оцінка бюджетних інвестиційних ресурсів в Україні, а також внесення пропозицій, що сприятимуть активізації інноваційної та інвестиційної діяльності в країні.

Вклад основного матеріалу. Головна мета бюджетних інвестицій полягає в інвестиційному забезпеченні розвитку реального сектору економіки та соціальної сфери. Ефективне бюджетне інвестування сприяє формуванню такої системи надання суспільних послуг, яка забезпечує високий рівень соціально-економічного розвитку, підвищує матеріальний добробут населення, забезпечує розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери, а також активізує інвестиційні процеси та економічне зростання в країні.

На сьогодні відсутній комплексний погляд на проблеми функціонування системи бюджетного інвестування та її правової основи. Термін «бюджетні інвестиції» є досить поширеним та вживаним в науковій літературі та в бюджетній практиці. Законодавче визначення даного терміну в Україні відсутнє, тому сьогодні існує декілька підходів до розуміння сутності бюджетних інвестицій.

Кириленко О. П. і Малиняк Б. С. вважають бюджетні інвестиції дієвим інструментом державного регулювання, що спрямовується на соціально-економічний розвиток, що сприяє стабілізації економіки і забезпечують перерозподіл інвестиції відповідно потреб економіки.

Під бюджетними інвестиціями автори розуміють кошти бюджету, які спрямовуються на придбання та створення будівель, споруд, передавальних пристроїв, транспортних засобів, обладнання та предметів довгострокового користування, нематеріальних активів, проведення їх капітального ремонту, реконструкції, модернізації та реставрації, придбання і капітального поліпшення землі, а також надання капітальних трансфертів [5].

Затонацька Т. Г. зазначає бюджетні інвестиції як видатки державного та місцевих бюджетів, які фінансуються на цільові програми економічного розвитку, науково-технічного, соціального розвитку, програм розвитку окремих регіонів, галузей економіки та інші [2].

Попель Л. А. зазначає бюджетні інвестиції як вагому складову інвестицій реального сектору економіки, що виконує важливу роль в забезпеченні економічного розвитку та досягнень соціального ефекту [8].

Бліхар М. вважає, що під бюджетними інвестиціями варто розуміти вкладення бюджетних коштів у відтворення основного капіталу з метою зростання державних (муніципальних) активів та реалізації загальнодержавних (муніципальних) завдань [1].

Розглянувши різні підходи науковців щодо сутності бюджетних інвестицій, на нашу думку, основним критерієм віднесення інвестицій до бюджетних є видатки бюджету капітального характеру. Тому, враховуючи економічний зміст даної категорії, спираючись на інструкцію щодо економічної класифікації видатків бюджету, в якій визначається сутність капітальних видатків [10], а також наявність інформаційної бази для аналітичного дослідження, вважаємо, що бюджетні інвестиції – це капітальні видатки, які спрямовуються на придбання основного капіталу, на будівни-

цтво (придбання), ремонт, реконструкцію та реставрацію об'єктів виробничого і невиробничого призначення, на створення державних запасів і резервів; на придбання капітальних активів; невідплатні платежі, компенсацію втрат, пов'язаних з пошкодженням основного капіталу, фінансування структурної перебудови національного господарства; субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням за рахунок бюджетних коштів.

В економічній літературі існує поняття граничної межі бюджетних інвестицій А. Фуенте. Згідно з цією концепцією, оптимальний обсяг бюджетних інвестицій складає 2% ВВП (рис. 1) і коливання є негативними [12; 13].

Дані рис. 1 свідчать, що з 2019 року відбувається зниження участі держави в інвестиційних процесах, а в цілому за досліджувані роки наявна тенденція є далекою до оптимальної. Межа бюджетних інвестицій А. Фуенте в Україні не досягається, оскільки щорічно (окрім 2019 року) обсяг бюджетних інвестицій по відношенню до ВВП був нижчим, ніж 2%.

Як свідчить аналіз статистичних даних, результати якого узагальнено в табл. 1, обсяг капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету зріс в 4,89 рази, а обсяг інвестицій за рахунок місцевих бюджетів за цей же період – усього в 1,88 раз.

Негативною тенденцією, як видно з даних табл. 1, є нестабільність обсягів фінансування інвестицій та існування коливань аналізованих показників в розрізі конкретно взятих років. По структурі джерел фінансування капітальних інвестицій (рис. 2) переважають власні кошти підприємств і організацій з тенденцією до зниження (-2,9%), а кошти бюджету – становлять незначну частку, однак продовжують зростати з 9,4% (2016 р.) до 19,1% (2020 р.).

Рис. 1. Динаміка частки капітальних бюджетних інвестицій у ВВП в Україні

Джерело: розраховано та побудовано за даними [12; 13]

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій в Україні, млн грн

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Темп росту
Усього	326163,7	412812,7	526341,8	584448,6	499907,5	1,53
<i>у тому числі за рахунок</i>						
коштів державного бюджету	7468,9	14324,6	21036,7	29536,7	36512,5	4,89
коштів місцевих бюджетів	23225,1	38175,9	45743,1	56047,5	43558,3	1,88
загальна сума коштів бюджетів	30694	52500,5	66779,8	85584,2	80070,8	2,61
власних коштів підприємств та організацій	226398,9	288644,2	375309,1	397771,5	279330,4	1,23
кредитів банків та інших позик	23249,5	21826,9	35299,8	40983,1	27894,5	1,20
коштів іноземних інвесторів	9416,7	5667,1	1540,2	3541,4	1729	0,18
коштів населення на будівництво житла	29117,9	32288,1	33838,9	32666,4	20590,9	0,71
інших джерел фінансування	7286,7	11885,9	13574,0	23902,0	10220,9	1,40

Джерело: сформовано за даними [12]

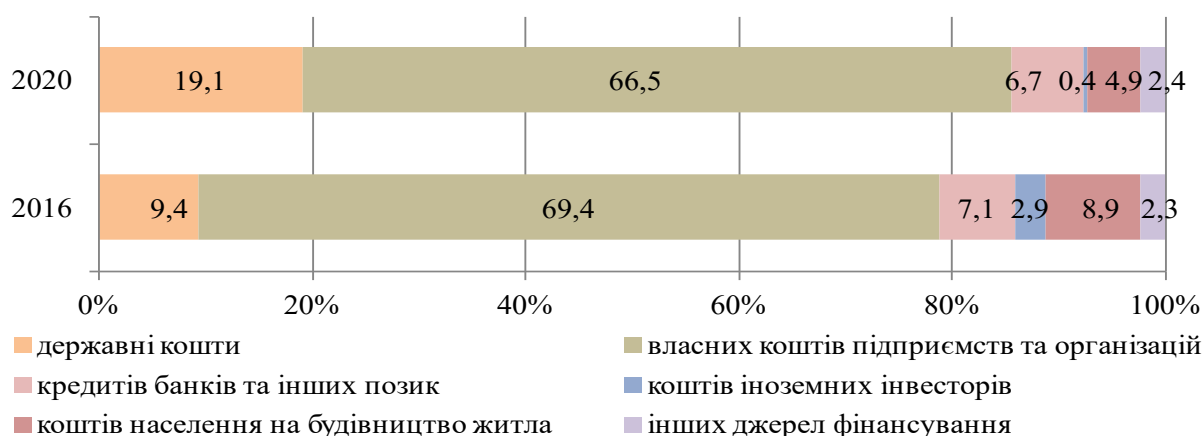

Рис. 2. Структура капітальних інвестицій в Україні в 2016 та 2020 рр.

Джерело: розраховано та побудовано за даними [12]

Проаналізуємо також капітальні інвестиції за рахунок державного та місцевого бюджетів, їх структуру та динаміку за 2016-2020 роки (рис. 3, рис. 4).

За досліджуваний період, як видно (рис. 3), обсяг капітальних видатків за рахунок державного бюджету збільшився за 2016-2020 рр. на 256,8%, в той час як за рахунок місцевих бюджетів – лише на 87,3%.

З рис. 3 бачимо, що спостерігається перевага місцевих бюджетів у бюджетному інвестуванні, однак частка капітальних видатків у складі видатків державного бюджету за останні п'ять років зросла на 89,7%, а місцевих – на 37,3%. Такі тенденції позначилися і на структурі всіх бюджетних інвестицій (рис. 4).

Структура бюджетних інвестицій в розрізі державного та місцевих бюджетів представлена на рис. 4, з якого видно що їх частка за

рахунок державного бюджету України збільшується кожного року, дана тенденція є негативною, оскільки свідчить про недостатнє фінансування бюджетів місцевого рівня та високу залежність від економічного становища країни. Частка капітальних видатків за рахунок місцевих бюджетів у складі загального обсягу капітальних видатків, як свідчить аналіз, дуже зменшилась за досліджуваний період (на 15,5%).

Сучасна економічна ситуація в Україні потребує додаткової уваги до формування інвестиційного потенціалу місцевих бюджетів з метою соціально – економічного розвитку регіонів. особливо в умовах реформування місцевого самоврядування, декларування фінансової децентралізації.

Висновки. Як бачимо з проведеного аналізу, сучасний стан здійснення капітальних інвестицій за рахунок бюджетних коштів

Рис. 3. Динаміка капітальних видатків з державного й місцевих бюджетів України впродовж 2016–2020 рр.

Джерело: розраховано та побудовано за даними [11; 12]

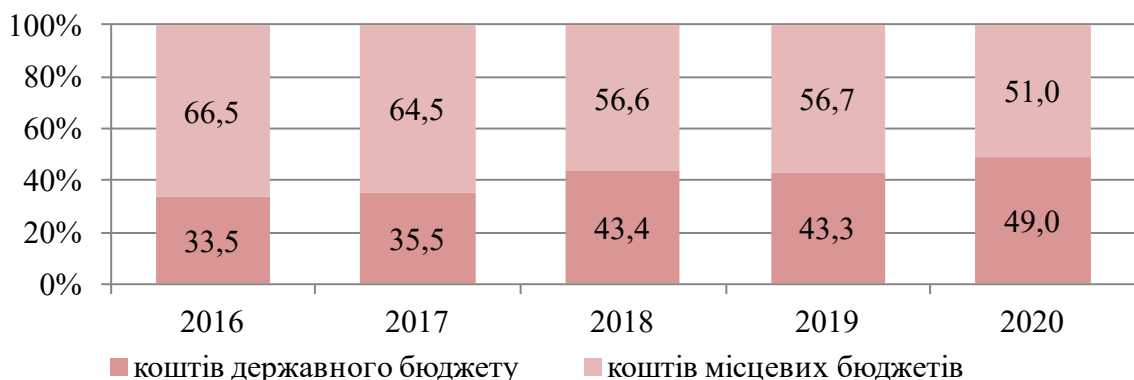

Рис. 4. Питома вага капітальних видатків за рахунок державного та місцевих бюджетів у складі загального обсягу капітальних видатків, %

Джерело: розраховано та побудовано за даними [11; 12]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

характеризується як позитивними, так і негативними тенденціями. Негативними аспектами, на нашу думку є:

- значна нерівномірність темпів зростання обсягів капітальних інвестицій за джерелами фінансування;

- зниження участі держави в інвестиційних процесах, адже за досліджувані роки наявна тенденція межі бюджетних інвестицій А. Фуенте в Україні не досягається;

- нестабільність обсягів фінансування інвестицій;

- зростання обсягу капітальних видатків за рахунок державного бюджету більшими темпами, ніж за рахунок місцевих бюджетів.

До позитивних тенденцій слід віднести: зростання обсягу капітальних інвестицій як загалом, так і в розрізі бюджетів; збільшення частки капітальних інвестицій з місцевих бюджетів у загальному обсягу капітальних інвестицій в Україні.

Загалом, капітальні інвестиції з місцевих бюджетів є реальним фінансовим інструментом активізації інвестиційної діяльності в країні. Отже, визначення складових, оцінка джерел

бюджетного інвестування, механізм фінансування видатків повинні здійснюватися у відповідності із стратегією й тактикою бюджетної політики, щоб сформовані обсяги бюджетних інвестицій були достатніми, мали економічну та соціальну ефективність, сприяли розвитку місцевих територіальних громад.

Задля цього вважаємо, в першу чергу, законодавчо визначити й закріпити поняття

«бюджетні інвестиції» та порядок їх здійснення у Бюджетному кодексі України та Законі України «Про інвестиційну діяльність».

Цілеспрямоване й обґрунтоване використання бюджетних джерел інвестиційних ресурсів сприятиме активізації інноваційної діяльності, що має забезпечувати конкурентоспроможність продукції, суб'єктів господарювання, адміністративно-територіальних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бліхар М. Правові підходи до визначення поняття «бюджетні інвестиції». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 100–104.
2. Затонацька Т.Г. Бюджетні інвестиції в реальний та людський капітал як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 1(42). С. 86–89.
3. Касич А.О. Вплив бюджетно-податкової політики на інноваційно-інвестиційну активність підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 11(65). С. 144–151.
4. Касич А.О., Онищенко О.В. Еволюція наукових підходів до формування облікової політики підприємства. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2013. Вип. 1/2013 (78). С. 172–181.
5. Кириленко О.П., Малиняк Б.С. Теорія і практика бюджетних інвестицій : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2007. С. 288.
6. Кириленко О.П., Максимчук О.С. Капітальні інвестиції з місцевих бюджетів: сучасна практика та перспективи удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2.
7. Лісничук О.А., Гавриш В.С. Активізація бюджетних інвестицій, спрямованих на економічний розвиток України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6(11).
8. Попель Л.А. Бюджетні інвестиції як складова інвестиції реального сектору економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 205–209.
9. Glukhova V. The formation of budgetary investment on the development of local territorial communities. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2015. № 3(92). Частина 2. С. 88–94.
10. Про бюджетну класифікацію : Наказ міністерства фінансів України № 11 від 14.01.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>
11. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. URL: www.treasury.gov.ua
12. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
13. De la Fuente A Fiscal policy and growths in the OECD. CEPR Discussion paper London, 2007. № 1775.

REFERENCES:

1. Blikhar M. (2020) Pravovi pidkhody do vyznachennya ponyattya «byudzhetni investytsiyi» [Legal approaches to the definition of "budget investment"]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 9, pp. 100–104.
2. Zatonats'ka T.H. (2008) Byudzhetni investytsiyi v real'nyy ta lyuds'kyy kapital yak instrument vplyvu na sotsial'no – ekonomichnyy rozvytok krayiny [Budget investments in real and human capital as a tool to influence the socio-economic development of the country]. *Naukovi pratsi NDFI*, no. 1(42), pp. 86–89. (in Ukrainian)
3. Kasych A.O. (2006) Vplyv biudzhethno-podatkovoi polityky na innovatsiino-investytsiynu aktyvnist pidpryyemstv [The impact of fiscal policy on innovation and investment activity of enterprises]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10, pp. 144–151. (in Ukrainian)
4. Kasych A.O., Onyshchenko O.V. (2013) Evoliutsiia naukovykh pidkhodiv do formuvannia oblikovoi polityky pidpryyemstva [Evolution of scientific approaches to the formation of enterprise accounting policy]. *Visnyk Kremen-chutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, no. 1/2013 (78), pp. 172–181. (in Ukrainian)
5. Kyrylenko O.P., Malynyak B.S. (2007) Teoriya i praktyka byudzhethnykh investytsiy: monohrafiya [Theory and practice of budget investments]. Ternopil': Ekonomichna dumka. (in Ukrainian)
6. Kyrylenko O.P., Maksymchuk O.S. (2019) Kapital'ni investytsiyi z mistsevykh byudzhethiv: suchasna praktyka ta perspektyvy udoskonalennya [Capital investments from local budgets: modern practice and prospects for improvement]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, no. 2. (in Ukrainian)

7. Lisnichuk O.A., Havrysh V.S. (2018) Aktyvizatsiya byudzhetykh investytsiy, spryamovanykh na ekonomichnyy rozvytok Ukrainy [Activation of budget investments aimed at economic development of Ukraine]. *Pryazovs'ky ekonomichnyy visnyk*, no. 6(11). (in Ukrainian)
8. Popel' L.A. (2011) Byudzhetni investytsiyi yak skladova investytsiyi real'noho sektoru ekonomiky [Budget investment as a component of investment in the real sector of the economy]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, no. 2, pp. 205–209. (in Ukrainian)
9. Glukhova V. (2015) The formation of budgetary investment on the development of local territorial communities. *Visnyk Kremenchutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, no. 3(92), part 2, pp. 88–94. (in Ukrainian)
10. Pro biudzhetnu klasyfikatsiiu : Nakaz ministerstva finansiv Ukrainy № 11 vid 14.01.2011 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>
11. Ofitsynnyy veb-sayt Derzhavnoyi kaznacheys'koyi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Treasury Service of Ukraine]. Available at: www.treasury.gov.ua
12. Ofitsynnyy veb-sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: www.ukrstat.gov.ua
13. De la Fuente (2007) A Fiscal policy and growths in the OECD. *CEPR Discussion paper London*, no. 1775.